ATANASIE M. MARIENESCU DESPRE IMPORTANȚA STUDIERII NUMELOR DE LOCALITĂȚI[1]

DORINA CHIŞ-TOIA
Universitatea „Eftimie Murgu”, Reşiţa

Cuvinte-cheie: *limbă, etimologie, origini, continuitate, studiu*

Apărută în 1886, la Caransebeș, publicația „Foaia diecesană” a reprezentat, în ciuda aparentei orientări religioase, o adevărată oază de cultură pentru locuitorii eparhiei Caransebeşului, oferind informații din cele mai variate domenii. Referitor la limba română, preocupările sunt multiple și variate, articolele apărute[2] abordând marile probleme din epocă: limba literară, ortografia fonetică, neologismele introduse abuziv în limbă și, nu în ultimul rând, problema limbii române ca limbă oficială în Banat.

Gherasim Sîrbu scrie articolul *Unele ingerențe stricăcioase limbei*[3] cu intenția mărturisită „ca de aci să poată oricare om cu pătrundere să deducă cum va fi influințată limba noastră de străinisme în acele părți unde este zilnică atingere cu alte neamuri şi pentru ca cei cărora le zace la inimă curățenia şi dezvoltarea ei, şi au dragoste de neam, să vină cu o zi înainte să lucreze întru

[1] Exprimate în scrisoarea de răspuns adresată autorilor „Topografiei Măidanului”, Sofronie Liuba și Aurelie Iana, scrisoare publicată în „Foaia diecesană” nr. 21/1895.

[2] Vezi capitolul „Însemnări despre limba română în «Foaia diecesană»” la Dorina Chiș-Toia, *Limba literară din Banat. Contribuții. Aspecte ale limbii literare în publicația „Foaia diecesană” (1886-1918*), Timişoara, Editura Mirton, 2006, p. 44-50.

[3] „Foaia diecesană” nr. 38, 39 şi 40/1891.

BDD-A23933 © 2015 Editura Mirton; Editura Amphora
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 16:59:23 UTC)

împedecarea şi înlăturarea răului”[4]. „Rău” nu este faptul că se doreşte îmbogăţirea lexicului limbii, ci „schimonosirea înţelesului şi schilodirea formei”[5] cuvintelor de origine latină, germană sau maghiară. Merită reţinută ideea enunţată de autor că învăţătorilor şi preoţilor le revine rolul „luminării” enoriaşilor în legătură cu problemele referitoare la corectitudinea folosirii limbii române.

Învăţătorii au fost de altfel permanent implicaţi în cercetarea unor aspecte ce ţin de specificul oricărui popor, limba sa. În acest sens, ne referim la articolul apărut de-a lungul anului 1895, *Topografia satului Măidan*, aparţinând învăţătorului Sofronie Liuba şi preotului Aureliu Iana.

Un prim aspect pe care îl au în vedere cei doi este argumentarea scrierii: „am fost îndemnaţi de acest Prea Stimat Domn (At. M. Marienescu[6] - n. n.) a face şi o descriere a statului (!) nostru în carea să înşirăm toate numirile locale din otarul nostru, precum: numele văilor, apelor, ogaşelor, dealurilor etc. aşa şi a datelor şi legendelor istorice ce să mai susţin în comună, ca aşa din acestea să se poată dovedi vechimea şi originea satului nostru şi a numirilor acestora.”[7]

Descrierea hotarului, a satului Măidan şi a părţilor singulare este titlul părţii a doua a studiului, unde sunt oferite informaţii despre ceea ce Al. Graur numea „toponimie minoră”[8], adică denumirile din interiorul unei localităţi.

Interesantă, dar mai ales valoroasă prin calitatea materialului prezentat este partea a treia, *Material limbistic sau cuvinte poporale din satul Maidan*, pentru care autorii oferă următoarea argumentare : „Sciind că un popor numai după limbă să poate cunoasce şi dejudeca

[4] „Foaia diecesană” nr. 40/1891, p. 2.
[5] *Ibidem*
[6] S-a afirmat în domeniul folclorului, al lingvisticii şi al istoriei. Membru al Academiei Române (corespondent 1877, titular 1881). Atanasie Marian Marienescu (1830–1915) a urmat studii de drept la Pesta trei ani, cel terminal făcându-l la Viena (1853–1856), iar doctoratul şi l-a susţinut la Pesta în 1861, fiind unul din primii bănăţeni cu acest titlu. (Radu Ardelean, *Viziunea lui Atanasie Marian Marienescu asupra istoriei vechi a românilor*, în „Analele Banatului, S.N., Arheologie – Istorie”, XVIII, 2010, p. 7-28)
[7] „Foaia diecesană” nr. 1/1895, p. 2.
[8] *Nume de locuri*, Bucureşti, Editura Ştiinţifică, 1972, p. 5.

BDD-A23933 © 2015 Editura Mirton; Editura Amphora
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 16:59:23 UTC)

mai bine şi văzând că literatura noastră până astăzi foarte puțină atențiune au dat părții acesteia – uneia dintre cele mai de căpetenie la alte popoare culte -, tot la îndemnul M.O. Domn Dr. Atanasie Marienescu am cules acest material limbistic care constă din descrierea edificiilor şi a lucrurilor cu toate părțile şi numirile tehnice ale acestora, pre care românul nostru zilnic le folosesce şi care fără îndoială nu fără oarecare însămnătate istorică le-au putut susținea în graiu atâta timp."[9]

Aşadar, ideea că *limba* conferă identitate unui popor este aceea care stă la baza studiului celor doi autori. Trebuie reținută, totodată, *lupta* bănățenilor pentru *păstrarea, susținerea* limbii moştenite din moşi-strămoşi, aspect pe care-l avea în vedere şi At. M. Marienescu atunci când îi îndemna pe cei doi să purceadă la întocmirea studiului : „...recunoascem prețul național şi *limbistic* (s.n.) al operatului şi vedem cu bucurie nu numai un început frumos pentru culegerea numelor locale şi din părțile noastre, dar şi diligința şi priceperea ce ați arătat-o la culegerea numelor şi cuvintelor de toată ziua ; şi pentru aceasta operatul D-Voastre poate servi de o mustră bună pentru alte colecțiuni din alte părți, iar D-Voastre de esemple mândre pentru preoții şi învățătorii diligenți şi deştepți. Oradia Mare 15 Decemvrie 1894. Dr. At. M. Marienescu"[10].

Îndemnul face parte din scrisoarea de răspuns adresată de Atanasie M. Marienescu autorilor Liuba şi Iana, care-l rugaseră să stabilească etimologia numelor de dealuri, ape şi localități prezente în studiul „Topografia satului Măidan". Astfel, At. Marienescu aduce în discuție câteva aspecte care se constituie într-un material inedit, interesant şi valoros pentru ideea de începuturi a etimologiei la noi în țară. În apusul Europei, în Anglia, Franța şi Germania, unde „inteligenții şi învățații au început încă cu un secul mai nainte, ca să culeagă numele locale şi să studieze înțelesul lor s-a constatat că numele de localități de pe teritoriul, pe care locuesce un popor, din multe puncte de vedere sunt de mare însămnătate pentru noi."

[9] „Foaia diecesană" nr. 22/1895, p. 5.
[10] *Ibidem*, nr. 21/1895, p. 4.

BDD-A23933 © 2015 Editura Mirton; Editura Amphora
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 16:59:23 UTC)

Sunt dezbătute, apoi, alte două idei prezente, de altfel, pe întreg parcursul secolului al XIX-lea, aceea a *continuității poporului român* pe aceste locuri şi a *luptei înaintaşilor pentru existența şi limba lor*: „Strămoşii noştri, din seculi în seculi, din generațiuni în generațiuni, aci s-au luptat, aci şi-au vărsat sângele pentru bunul, esistința şi limba lor, pentru aceste teritoare, ca locurile nascerii, vieții şi patriei lor." Ei sunt cei care ne-au lăsat moştenire tradiții istorice, mituri păgâne, legende creştine, poveşti despre propria existență.

Denumirile locale reprezintă o sursă de informații despre limbile care s-au vorbit pe teritoriul patriei noastre înainte de colonizarea romană; trebuie să avem însă în vedere şi faptul că există denumiri din „limba de azi". Lor li se adaugă cele date de popoarele migratoare care au trecut peste teritoriul Daciei, deşi acestea nu s-au împământenit, ci au căutat zone de şes; prin urmare, numele din țara noastră aparțin popoarelor anterioare colonizării Daciei.

At. Marienescu face referire la felul în care s-a implicat, personal, în culegerea toponimelor, subliniind interesul manifestat, în acest sens, de „Societatea geografică" şi de însuşi regele României, care le-au atribuit premii celor merituoşi. Sunt amintite lucrările: „Dicționariu topografic şi statistic", publicat în 1872 de către Dimitrie Frunzescu, la Bucureşti, şi 20 de dicționare cu nume de localități din 20 de județe din România. Rolul de a „scruta" şi explica materialul cules le revine „literaților şi învățaților".

În continuare sunt prezentate opinii ale unor învățați despre denumirile locale din țara noastră. Trauquott Tamm, de exemplu, în lucrarea *Über den Ursprung der Rumänen*, face o paralelă între afirmațiile scriitorilor străini şi ale celor români referitoare la originea noastră ca popor: cei dintâi sunt de părere că românii au venit pe acest teritoriu în secolele al XI-lea şi al XII-lea, în vreme ce ai noştri susțin continuitatea pe aceste meleaguri încă de la colonizare. Concluzia lui T. Tamm este că un răspuns corect se poate da abia după ce specialiştii vor fi cercetat materialul cules. Referitor la slavi, acesta recunoaşte că s-au aşezat în zona de şes, în sudul Dunării; românii, fiind în zona de deal, este exclusă varianta existenței denumirilor slave în toponimia românească.

BDD-A23933 © 2015 Editura Mirton; Editura Amphora
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 16:59:23 UTC)

Samuel Borovszky consideră denumirile din Ardeal şi Ungaria ca fiind de origine slavă, germană (provenite de la slavi, goți şi nemți), iar despre „valahi" afirmă că sunt „venituri" din secolele al XII-lea şi al XIII-lea.

Wilhelm Obermüller ajunge la concluzia că originea cuvintelor trebuie căutată în limba celților, preluată de slavi şi de germani. Şi At. Marienescu împărtăşeşte această idee, de aceea va publica, în paginile „Foii diecesane", un *Studiu despre Celți şi numele de localități*.

Este amintit şi B. P. Hasdeu, care în *Cuvente den bătrâni*, în *Istoria critică a românilor* şi în *Magnum Etimologicum* este de părere că denumirile româneşti de localități sunt de origine slavă. At. Marienescu îşi propune să arate legătura valahilor din Dacia cu celții şi cu limba lor, „ca în acest mod să se uşureze priceperea şi judecata asupra numelor esplicate".

Am considerat importantă aducerea în actualitate a conținutului acestei scrisori pentru opiniile exprimate de omul de cultură Atanasie M. Marienescu în legătură cu însemnătatea pe care o are toponimia în contextul istoriei, al limbii şi al culturii unui popor, în speță a celui român.

În altă ordine de idei, conținutul scrisorii reprezintă o parte a preocupărilor învățaților bănățeni pentru studierea diverselor compartimente ale limbii române, în cazul de față a toponimiei şi etimologiei. Este însă în egală măsură valoroasă prezentarea în paralel realizată de Marienescu a părerilor exprimate de specialişti de-a lungul timpului în legătură cu latinitatea limbii, romanitatea şi continuitatea românilor pe aceste meleaguri într-o perioadă în care afirmațiile defăimătoare la adresa poporului român şi a limbii române nu conteneau să apară.

În sfârşit, scrisoarea scoate în evidență patriotismul autorului ei, capacitatea de analiză a acestuia, precum şi intenția publicării unor studii ce vor avea menirea de a arăta legătura vlahilor din Dacia cu celții şi cu limba lor.

BDD-A23933 © 2015 Editura Mirton; Editura Amphora
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 16:59:23 UTC)

Bibliografie

Ardelean, Radu, *Viziunea lui Atanasie Marian Marienescu asupra istoriei vechi a românilor*, în „Analele Banatului, S.N., Arheologie – Istorie", XVIII, 2010.
Chiş-Toia, Dorina, *Limba literară în presa din Banat. Contribuţii,* Timişoara, Editura Mirton, 2006.
„Foaia diecesană" din 1895.
Graur, Alexandru, *Nume de locuri*, Bucureşti, Editura Ştiinţifică, 1972.

ATANASIE M. MARIENESCU SUR L'IMPORTANCE DE L'ETUDE DES NOMS DES LOCALITES
(Résumé)

Mots-clés : *langue, étymologie, origines, continuité, étude*.

Dans cet article nous nous proposons de mettre en évidence quelques-unes des idées formulées par Atanasie M. Marienescu dans la lettre-réponse adressée aux auteurs de l'ouvrage „Topographie de Măidan", une série d'articles parus tout au long de l'année 1895 qui insistent sur la topographie du village de Măidan.

ATANASIE MARIENESCU ON THE IMPORTANCE OF THE STUDY OF NAMES OF TOWNS
(Abstract)

Key-words: *language, etymology, origins, continuity, study*.

In this article we propose to highlight some of the ideas put forward by Atanasie Marienescu in the response letter addressed to the authors of the paper "Topography Maidan", a series of articles during 1895 year, that emphasize the topography of the village of Maidan.

BDD-A23933 © 2015 Editura Mirton; Editura Amphora
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 16:59:23 UTC)